

ЧАМАХУД Д. В.

Чамахуд Дарина Володимирівна, аспірантка кафедри історії української музики та музичної фольклористики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, науковий керівник — Ольга Вікторівна Путятницька, кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувачка відділу аспірантури та докторантури, професор кафедри (Київ, Україна); викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки Луцького педагогічного коледжу (Луцьк, Україна).

Daryna Chamakhud, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Postgraduate Student of the Department of History of the Ukrainian Music and Musical Ethnology; Scientific advisor — Olha Putyatytska, Candidate of Art Criticism (PhD), Associate Professor, Professor at the Department of History of the Ukrainian Music and Musical Ethnology (Kyiv, Ukraine). Communal Institution of Higher Education “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, Teacher of the Department of Theory, Methods of Music Education and Instrumental Training, Teacher of the Cyclic Commission of Methods of Music Education and Vocal and Choral Training (Lutsk, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3402-7335>

© Чамахуд Д. В., 2024.

НЕОПУБЛІКОВАНІ ХОРОВІ ТВОРИ ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА В СУПРОВОДІ ФОРТЕПІАНО: СПЕЦИФІКА МУЗИЧНОЇ МОВИ

UNPUBLISHED CHORAL WORKS BY YAKIV YATSYNEVYCH ACCOMPANIED BY PIANO: SPECIFICITY OF MUSICAL LANGUAGE

Життєтворчість українського композитора, диригента, церковного регента, фольклориста, громадського діяча, священика Якова Яциневича (1869–1945), попри всі дослідження, усе ще належно не досліджено. Адже більшість

музичних творів митця досі не опубліковано, численні рукописи зберігаються в архівах України.

Серед різноманітних жанрів музики, до яких звертався композитор, важливу частину становлять хорові композиції *a cappella* і в супроводі фортепіано для хорів різних складів. Хорові твори у супроводі фортепіано кількісно становлять невелику частину спадщини Я. Яциневича — усього близько десяти зразків. В архівах удалося віднайти шість таких композицій. В основі трьох творів, написаних на початку 1930-х років, — вірші радянського змісту. Тому звернемо увагу на інші три хорові композиції, створені у зрілий період творчості — упродовж 1915–1930 років.

Усі ці твори зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ). З київського періоду життя Я. Яциневича віднайдено «Жалібний марш» на слова невідомого автора [Яциневич, спр. 36027] (1922) та «Гей на весла» на слова Григорія Чупринки [Яциневич, спр. 45] (орієнтовно до 1924 р.). Ще одну композицію — «Весна» на слова невідомого автора [Яциневич, спр. 1453] — написано в Одесі наприкінці 1920-х років. Образний зміст цих творів продовжує лінію поезій, до яких композитор звертався в хорових творах *a cappella* в київському та одеському періодах творчості: пейзажні мотиви доповнюються алегоричними образами туги за втратою друга («Жалібний марш» присвячений Кирилові Стеценку), подекуди поєднуються з мотивами заклику до праці («Весна») та до рішучих дій («Гей, на весла!»). Вільне ставлення композитора до текстів поезій дало йому змогу повторювати окремі фрази наприкінці куплетів («Гей, на весла!»), слова і навіть строфи («Весна») (таблиці 1–3).

Комплекс музичних засобів хорових творів у супроводі фортепіано розвивається в руслі виражальних прийомів, типових і для хорових творів *a cappella*. Серед музичних форм представлені як простіша куплетна будова з розподілом на три речення («Гей, на весла!»), так і складніші, які утворилися в результаті детального опрацювання поетичних текстів, глибшого композиторського задуму й активних творчих пошуків.

Таблиця 1.

Порівняння розподілу тексту вірша у хоровому творі
в супроводі фортепіано «Гей, на весла» Якова Яциневича
із першоджерелом Григорія Чупринки

Розподіл на строфи у вірші Григорія Чупринки	Частини у творі Якова Яциневича	Розподіл на розділи у творі Якова Яциневича
Перша строфа	Перший куплет	
Гей, на весла, щоб понесла Буря човен на простір, Де свавільний вітер вільний Гонить хвилі вздовж і вишир.	<i>Перше речення</i>	Гей, на весла, щоб понесла Буря човен на простір, Щоб понесла буря човен на простір,
	<i>Друге речення</i>	Де свавільний вітер вільний Гонить хвилі вздовж і вишир.
	<i>Третє речення</i>	Де свавільний вітер вільний Гонить хвилі вздовж і вишир, Вздовж і вишир, вздовж і вишир.
Друга строфа	Другий куплет	
Там, на морі, на просторі, Розігнавши млявий сон, Виллєм муки наші в звуки Буйним вітрам в унісон.	<i>Перше речення</i>	Там, на морі, на просторі, Розігнавши млявий сон, На просторі, розігнавши млявий сон,
	<i>Друге речення</i>	Виллеш муки наші в звуки Буйним вітрам в унісон.
	<i>Третє речення</i>	Виллеш муки наші в звуки Буйним вітрам в унісон, В унісон, в унісон.
Третя строфа	Третій куплет	
Там, на волі, на роздоллі, Де здіймаються горби,	<i>Перше речення</i>	Там, на волі, на роздоллі, Де здіймаються горби, На роздоллі, де здіймаються горби,

Розподіл на строфи у вірші Григорія Чупринки	Частини у творі Якова Яциневича	Розподіл на розділи у творі Якова Яциневича
Всю отруту нашу люту Виллем в море без журби.	<i>Друге речення</i>	Всю отруту нашу люту Виллем в море без журби.
	<i>Третє речення</i>	Всю отруту нашу люту Виллем в море без журби, Без журби, без журби.
Четверта строфа	Четвертий куплет	
Виллем в море наше горе, Нашу млявість, нашу лінь. Гей, на весла, щоб понесла Буря човен на глибінь!	<i>Перше речення</i>	Виллем в море наше горе, Нашу млявість, нашу лінь, Наше горе, нашу млявість, нашу лінь.
	<i>Друге речення</i>	Гей, на весла, щоб понесла Буря човен на глибінь!
	<i>Третє речення</i>	Гей, на весла, щоб понесла Буря човен на глибінь, На глибінь, на глибінь!
П'ята строфа	П'ятий куплет	
Ми полинем соколиним Вільним льотом з берегів, Роздратуєм, загартуєм Нашу міць для ворогів.	<i>Перше речення</i>	Ми полинем соколиним Вільним льотом з берегів, Соколиним вільним льотом з берегів,
	<i>Друге речення</i>	Роздратуєм, загартуєм Нашу міць для ворогів.
	<i>Третє речення</i>	Роздратуєм, загартуєм Нашу міць для ворогів, Нашу міць для ворогів.

Таблиця 2.

Розподіл тексту в хоровому творі в супроводі фортепіано
«Жалібний марш» Я. Яциневича на вірш невідомого поета

Частини у творі Якова Яциневича	Розподіл на розділи у творі Якова Яциневича
Перша частина	Ой, зatih соловейко та й у темнім гаю, Він замовк, не щебече, не виспівує. Ой, ясна зоря заховалася, Та за темні хмари закотилася. Ой, тож не зоря ясна закотилася, За темні хмари заховалася. Не соловейко зatih у гаю, Не його чарівні пісні замовкнули.
Повторення музичного матеріалу першої частини	То пішов у далеку путь український баян, І замовкли струни чарівнії Заховала земля навек Від нас нашу радість, нашу славу. Ой, вже ж нам не чути тих дорогих пісень, Що в ньому заховалися навіки, Бо домовину йому поклала доля Й порвала струни баяна.
Друга частина	Але сум хай не панує в серцях наших, Хай журба не посідає нас, Бо тільки тілом розлучився, Від нас полинув наш музика, А дух його вита між нами Й нерозлучно буде жити серед нас І натхненно підіймати свідомість, будити відвагу, Щоб не пропала слава нашого народу, Щоб більш вона зрослася, а з нею краща доля.
Реприза	Спочивай же баяне сном в нашій рідній землі. Хай земля ся пером видається тобі. Спочивай брате наш: твоя міць не уломила, Твоя ж рідна ненька Україна не забуде тебе, Повік спочивай.

Таблиця 3.

Розподіл тексту в хоровому творі в супроводі фортепіано
«Весна» Якова Яциневича на вірш невідомого поета

Частини у творі Якова Яциневича	Розподіл на розділи у творі Якова Яциневича
Перший розділ	
<i>Соліст</i>	Прийшла вже прекрасна весна І знову природа проснулась. В зелений покров одягнулась Земля після довгого сна.
<i>Хор</i>	Прийшла вже прекрасна весна І знову природа проснулась. В зелений покров одягнулась Земля після довгого сна.
Другий розділ	
<i>Соліст тенор</i>	Ось вже скоро скрізь у садочках Пишно розквітнуть цвіточки. На полях, лугах і в лісах Вже біжать веселі струмочки.
<i>Соліст сопрано</i>	Соловейко в темнім гаю Пісню чудову співає, Щебетанням дивним своїм Він до праці нас закликає! Весна! Весна!
<i>Хор</i>	Прийшла вже прекрасна весна І знову природа проснулась. В зелений покров одягнулась Земля після довгого сна.
Третій розділ	
<i>Солісти баритон і тенор, потім хор</i>	Ген по полю спів тракторів несеться, В колективі вільна праця дружно зіллється.

Частина у творі Якова Яциневича	Розподіл на розділи у творі Якова Яциневича
Четвертий розділ	
	Ставаймо ж до спільної праці! Єднаймося в міцні колективи! Вже й нашого щастя весна Прийшла після довгого сна. Ставаймо ж до спільної праці! Єднаймося в міцні колективи! Вже й нашого щастя весна Прийшла після довгого сна. Прийшла весна, прийшла весна, весна!

Комплекс музичних засобів хорових творів у супроводі фортепіано розвивається в руслі виражальних прийомів, типових і для хорових творів *a cappella*. Серед *музичних форм* представлені як простіша куплетна будова з розподілом на три речення («Гей, на весла!»), так і складніші, які утворилися в результаті детального опрацювання поетичних текстів, глибшого композиторського задуму й активних творчих пошуків. Серед таких творів — масштабний «Жалібний марш», для якого автор обрав складну двочастинну форму з повторенням музичного матеріалу першої частини та динамізованою репризою наприкінці композиції. Чотири розділи з повторюваними строфами поетичного тексту стали основою музичної форми у творі «Весна». Важливим формотворчим чинником контрастів розділів є *фактурні зіставлення* — усі розділи композиції насичені як хоровими проведеннями, так і тривалим сольним звучанням куплетів у партіях сопрано, тенора і баритона на тлі витриманих звуків або акордів «пічикато» хору.

Зберігаючи опорну роль консонансу, композитор відходить від класичного розуміння гармонічного устою та сміливо користується колористичними можливостями *гармонії*: нашарування неакордових звуків, ускладнення

хроматизмами («Весна», «Жалібний марш»), імітація народних звучань із використанням IV високого ступеня в мелодії і квартових мотивів («Жалібний марш»). Як результат, кожна композиція насичена *тональними пошуками й численними відхиленнями*. Використання таких музичних засобів характерне для музичного модерну.

Фортепіанна партія хорових творів, відповідно до романтичного розуміння, змістовно насичена і не лише доповнює звучання хору («Гей, на весла!», «Весна»), а й набуває оркестрового звучання. Про це свідчать тривалі фортепіанні вставки (між другою частиною і репризою у «Жалібному марші»), емоційні акордові й тремолоючі завершення композицій (наприкінці творів «Гей, на весла!» та «Весна»).

Отже, композиції для хору в супроводі фортепіано стали у Я. Яциневича своєрідним полем для творчих експериментів. Адже в кожному творі він використав музичні прийоми, які часто змінюються та урізноманітнюються. Уникаючи шаблонного звучання автор композицій досягнув поставленої мети — підкреслити важливі слова поетичних текстів та водночас розкрити приховані смисли і значення, поєднуючи традиційні й сучасні композиторські засоби.

Список використаних нотних джерел

1. Яциневич Я. М. «Весна» на слова невідомого автора: хоровий твір у супроводі фортепіано // ІР НБУВ Ф. 50. Спр. 1453. Арк. 1–2.
2. Яциневич Я. М. «Гей на весла» на слова Г. Чупринки: хоровий твір у супроводі фортепіано // ІР НБУВ Ф. 45. Спр. 191. Арк. 2–4.
3. Яциневич Я. М. «Жалібний марш» на слова невідомого автора: хоровий твір у супроводі фортепіано // ІР НБУВ Ф. 1. Спр. 36027. Арк. 1–2.